

**senadin
musabegović**

udarci tijela

sarajevo, 1995. godine

RECENZENTI

Marko Vešović
Goran Samardžić

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine,
Sarajevo

UDK 886.4-1

MUSABEGOVIĆ, Senadin

Udarci tijela / Senadin Musabegović. – Sarajevo : OKO,
1996. – 71 str. ; 20 cm. – (Mjesečeva biblioteka)
Bilješka o autoru: str. 71.

Prije rata, u miru, ustajao bih naveče iz kreveta i odlazio do prozora kako bih odagnao noćnu moru. U polumraku, iskršavali su mi pred očima ljudski pokreti, sudbine. Mogao sam jasno vidjeti ženske usne kako se pred ogledalom namještaju prije lijeganja u krevet; mogao sam vidjeti muža pored svoje žene kako, dok gleda noćni program, od škiljave sujetiljke zamišlja pokret vješala; mogao sam osjetiti vojnikov osmijeh koji je sliku svoje djevojke prilijepio na iskrzani kalendar; mogao sam u polupraznoj sobi vidjeti bačeni tampon na kojem se za trenutak javlja muški lik; mogao sam vidjeti zgužvano tijelo starice koja, dok čita ljubavni vikend roman, vidi sebe okruženu mirisima šuma intenzivnog zelenila.

U ratu, kada bih se noću budio, iza svake prituljene sujetiljke, vidio bih pogled mrtvaca, tek umrlog, sa kojim sam se prije dan-dva upoznao, rukovao i snažno osjećao dodir njegove ruke na mojim prstima. Samo što se ovoga puta dešavalo nešto drugo. Više nisam imao osjećaj da ja nekoga gledam, već da mene mrtvi izvode iz sna, mame da sjednem pored prozora, kako bi oni mene gledali. Taj njihov pogled cijelog me je ispunjavao, bio dio noći, svega onoga tajanstvenog što ovaj grad nosi u sebi. Stoga je i ova poezija govor mrtvaca, pisana njegovom nevidljivom rukom u bolnom naporu da samo još jednom dodirne vlastito tijelo.

SADRŽAJ

Povratak	9
Tu, izvan nas	11
Samoubica	12
Skice za portret bolnice Koševo	15
Nabrajanja	16
Scena	17
Porodajna	18
Zagrljaji	19
Rentgen snimak	20
Tigar	21
Lišće	22
Čitulja	25
Reportaža	26
Uvećanje	27
Na daidžinoj dženazi	28
Rastanak	29
U mesari	30
Topljenja	33
Odvajanja	34
Onanija	35
Vrenja	36
Kukurikanje	37
Talasi	38
U mehkoj plahti	39
Ugriz	40
Jutarnja izviranja	41
Slike djeteta u Aušvicu	42
Rast djeteta u Aušvicu	43
Konzerva	44
Pustinja	45
Ispred zgrade	46
Avion	47
Ulična svjetiljka	48
Prelazi	49
Igra porcelanske proteze	50
U parku ispred <i>SVJETLOSTI</i>	53
Krošnja bagremovog drveta	57
Molitva	62
Slike	67

POVRATAK

Žena nepoznatog lica prelazi prag rodne kuće.
Da li zbog mirisa što se širio iz njene kose,
da li zbog mećave što je kao crna mačka
grebala po vratima,
da li zbog daljine iz koje je dolazila,
pritajio sam se u tišini brijegova njenih grudi
i vajao iz njih vidik
na otiske stvari
što u napuštenoj sobi
čuče po zidovima.

Pogledom sam na sredini sobe razmještao porodični sto
na kojem nije više bilo očeve ruke da se igra vrhom viljuške;
umjesto nje, ležala je crna sijenka i gledala kako vrijeme
u nju,
kao u polutruhli leš, uvire.
Više nije bilo jabuke čiji je miris klizio orahovim
plohama;
izbljedila je u vazduhu što se kolutao po ispucalim
daskama
porodičnog stola.
Više nije bilo kapljica vina na očevom rukavu da govore
o bubrenju aprila;
samo je vlaga pogrbljavala oronulu dušu stvari u škripu.
Više nije bilo mrvica hljeba da se lijepe po prstima;
prašina je disala.

Dovoljan je samo jedan treptaj pa da osjetim svu samoću
prizora.

Dovoljan je jedan treptaj pa da se sjetim
kako se ukus majčinog mlijeka pretvarao u prve riječi iz
bukvara.

Dovoljan je treptaj da se sjetim riječi — jabuka:
da se rumen njene kože prospe po meni,
da balončići njenog soka, što su
izvirali pod zubima, iz mene proključaju,
da me žutilo, išarano po njenom mesu, u bore skuplja.
Dovoljan je treptaj pa da kretanje riječi — otac u meni zažive:
da se sjetim da je dodir njegovih obrva: ljutnja;
da se sjetim da sam toliko mali da me njegova usta mogu
progutati;
da se sjetim da njegov osmijeh sve zaledi.
Dovoljno je da osjetim sklopljene kapke na očima pa da
se sjetim
kako je dodir riječi — majka nestao zajedno sa mirisom
njene kose
što ga je vjetar raznio po sobi i da se pretvorim,
u trenutku kada zalupi vratima,
u slijepljenu šaru vjetra na svilenom stolnjaku,
što je šuštalala kao ženska koža
u uhu preživjelog logoraša
koji prelazi prag rodne kuće
prvi put.

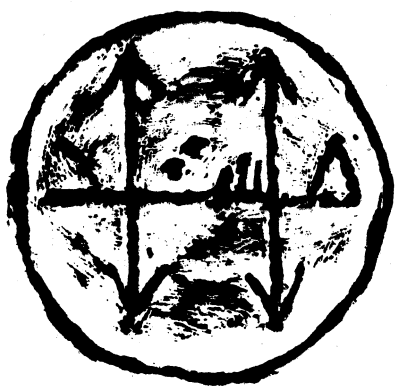
TU, IZVAN NAS

Tu, usnama ti sklanjam pramen kose sa čela;
tu se sjećam kako je plava vena na njemu podrhtavala,
sekund prije
nego što je eksplozija granate zakolutala dječiju cipelicu;
tu sam ti poljupcem iznova vajao tijelo;
tu sam slušao kako ti bilo udara u tišini vazduha;
tu, između usana, urezivao se atlas tvog života
kao čvornata drška štapa u ruci usamljenog starca;
tu smo se zatvarali u kutove samih sebe, dok smo gledali
vrapca
kako se skuplja u pokislom perju;
tu si, u crvenoj cipelici, skupljala prste nažuljane šiljatim
kamičcima;
tu je prolaznik istegao vrat, kroz bijelu kragnu, da ispod
svilene bluze vidi ples tvoje dojke;
tu je po mojim usnama klizio ukus jabuke, zbog koje nas
je Bog
izgnao iz mene, iz tebe,
u ovo ovdje.

SAMOUBICA

Kada je počeo rat u Sarajevu, pomislio sam: da je on živ, samoubica, sigurno bi pucao na mene. Gledao bi me iza svojih naočala, spuštenih zajedno s njim u kovčeg, izvirujući iz zemljine pratmine u snajperski nišan koji bi me ciljao. Osjećao sam kako me njegov kosmički krug ubacuje u sebe, čini me većim, izdvojenim od ostalog svijeta. Bio sam stopljen s njim u fijuku metka što prolijeće trenom, u kojem:

ova ulica ne sadrži samu sebe sve dok
je ne probije zvuk sirene što zaustavlja smrtni strah
u prazninu pomjeranja papira;
ovaj pas ne sadrži samog sebe sve dok
ne postane toplo meso na đubrištu
po čijoj utrobi druge njuške riju;
ovaj čovjek, što nosi kanistere, ne sadrži samog sebe
sve dok se ne izvrne na asfalt, pogoden metkom,
zagrgolja, savijajući jezik u svom grlu,
obliven vodom iz kanistera što ga čini mekšim,
opranim za onaj svijet;
vjetar ne sadrži samog sebe sve dok
ne pomjeri papir,
rasprši kapljice sa kanistera do usta,
miješajući ih sa pljuvačkom mrtvaca,
raspori pseći oblik,
prođe kroz moje duplje, usta, nos, uši, prste,
noseći me rijekom u dodir riba što me vode do horizonta
u kojem se more, sunce, nebo, u pucnju spajaju,
čineći me beskonačnim.

SKICE ZA PORTRET BOLNICE KOŠEVO

Dok su doktori u rukavicama,
kao bijeli vampiri,
razdvajali mrtve od živih,
u namrštenim obrvama,
nad modrim pogledom mrtvaca,
skupljala se sva tišina svijeta.

Medicinska sestra,
masirajući uvehle bore starice,
zakačila je laktom ljubičastu zavjesu
i pod prstima osjetila mlaz nježnosti.

Iz džepa šehida, položenog na truhle daske,
ispadale su mrvice hljeba.
Detalji su se oštrili u vrapčevom kljucanju.

Zemlja, na obližnjem groblju Lav,
u kostur je daidžu pretvorila.

Smrt nema lica, samo tišinu koju probijaju tam-tam
zvukovi
ludaka, što je ležeći na zemlji,
glave okrenute prema nebu,
udarao rukama po svom truplu
dozivajući nekog.

I dok je, pod ravnomjernim udarcima, ispisivao božije šare
u svoje tijelo,

čulo se pucketanje kostiju.

»Ovaj grad je bliži Bogu nego žrtveni oltar« —
pomišljam dok gledam njegovu glatku ćelavu glavu
zagnjurenju u pijesak, na kojoj crnim slovima piše:
RAMBO.

NABRAJANJA

Prvo sam vidio, ispod rukava košulje, sahat na ruci
ubijenog,
a potom, u ritmu njegovih otkucaja:
pogrbljene ljude što su mu prilazili,
svjetlo sirene, koje je u naletima osvjetljavalo ukočene
face,
izborane ruke što su ga stavljale u nosila,
crveni krst, geometrijski oblikovana krv, na autu hitne
pomoći,
bijelo stopalo ispalo iz nogavice, čiji su prsti bili
okrenuti prema nebu,
lice koje se osipalo u detaljima.

Sjedim u sobi i u mraku, pod svijećom, nabrajam
činjenice:
svijeća u rembrantovskim sjenama dubi mi lice,
ruke se iz dosade ukrštaju, spajaju, rastavljaju,
prsti na stopalima, petoglavo čudovište, na kojem sjena
prvog
prsta pada na drugi, lomeći ga u pokret,
otimaju se iz vaseljenskog odzvanjanja praznine.

SCENA

Sa svog prozora na dvanaestom spratu gledam Drveniju,
most na koji je pala granata.

Ulicu ispunjava popodnevni mir.

Ljuštura crvenog tramvaja stoji na zahrđalim šinama.

Vjetar udara o polupanu uličnu sijalicu.

Sunce se odbija o prozore.

Dječak u crvenoj majici trči,

brz je,

hvata se za glavu.

Leševi pored saobraćajne zebre izgledaju kao pravilno
poredane

betonske saksije.

Moja sjenka izvijajući se imitira pokrete mrtvaca.

POROĐAJNA

Geleri rastavljaju ulicu u bezbroj fotografskih bljeskova.
Izmrvljeno staklo odražava crvenu dugmad na bijeloj
košulji.

Iz ispale cipele vire končići ženske čarape.

Vjetar koluta bijelu maramicu u kojoj je ostalo lice one
koja je skidala ruž.

Smeđa saksija, nad kojom se cvijeće nagelo, u rušenju
se rascvjetala prema suncu.

Ulica se izoštrava, sklapa sliku svojih razlupanih
prozora, rubova krovova, ćoškova odškrinutih vrata, kroz
porođajno rastavljanje nogu pogođene žene, iz koje se
čuje molitva što, spajajući prasak granate sa
unutrašnjim krikom, dotiče tišinu prije stvaranja svijeta.

ZAGRLJAJI

Ruka mi se odražava na izlogu.

Njen otcijepljeni zamah prolazi kroz staklo i pretvara se u mehaničko podizanje šape igračke dlakavog medvjeda.

On mi se ruga

opisujući me preciznije nego pokret sam.

Rado bih se zavukao pod njegovo krzno

da se od njegovog brundanja sakrijem.

Žena odsječenih nogu puže kao pokvarena igračka po trotoaru.

Iz izvrnutog cekera ispadaju jabuke.

Pokrećući usne, prebrojava ih.

Rukama zaustavlja krv što joj lipti iz rana.

Djevojčica, koju golicaju tek iznikle dlakice uhvaćene u bijelim koncima dokoljenica,
poskakuje.

Zbunjena eksplozijom

zamišlja da nastavlja svoju igru brojanica

sa rukama koje začepljuju kez crvene rane:

en-ten-tinu

sava-raka-tinu

sava-raka-tika-taka

bija-baja-buf.

RENTGEN SNIMAK

Rentgen snimak, na čijem sam crno-bijelom kontrastu vidio da u meni leži leš druga samoubice, smotao sam i prislonio uz oko. Kroz njega sam durbinskom oštrinom približavao stvari, hvatao njihove unutrašnje sjenke, skrivene odraze.

Pepeljara bi postala zvono iz kojeg odzvanjaju krici životinje.

Pepeo se pretvarao u disanje Sahare.

Nit dima se pretapala u zavijutke kljuna.

I sve to vrijeme nisam se mogao osloboditi osjećanja da stvari gledaju kroz mene, unutrašnjim okom, rubeći me poput snajperskog nišana.

TIGAR

*Vrijeme je tigar koji me razara,
ja sam tigar što sebe razara.*

Parafraza H. L. Bergesa

Na fijuk granate bacam se na vlastitu sjenu. Sjenka je tigar koji me oštrom kandžom razara, prodire u utrobu, pluća i izrasta u urlik pod kojim se zaustavlja trenutak udara granate: osvjetljavanje skrivenih samoća, prazemnog dodira.

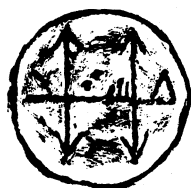
Opruženo, tigar leži u meni, pored kontejnera probušenog gelerima, automobila čije gume od udara ispuhuju, skuplja vjetar u svojoj dlaci, pravi trzaj, skok divljine, koji zgušnjava bljesak sunca u zlatnu boju, a noć, krv i samoću u crne pruge što ga u vremenu rešetkasto opkoljavaju.

LIŠĆE

Prolazeći velikim parkom, na kojem tokom rata nije posjećeno ni jedno drvo, gledao sam lišće kako ga vjetar uskovitlava, podiže do prazne korpe za smeće, pravi šare i stapa sa klupom sa koje su sve daske odnesene.

Njegova boja, zaustavljeni dah smrti, raspadanja, pri mom koraku, puca u kosturu što se mrežasto okuplja i polukružno uvija pod smeđom cipelom.

Žutilo nošeno vjetrom klizi mi niz vuneni džemper, uvlači se između prstiju, šapuće pored uha, obavija me poput nestalih lica što izvire iz mene u osjećaj Roberta de Nira kada se u filmu »Lovac na jelene« vraća iz vijetnamskih zelenih džungli u grad u kojem je sve lišće opalo.

ČITULJA

Danas sam u novinama, prije tv izvještaja, poslije vremenske prognoze, vidio veličine palca smrtoyonicu svoga oca. Njegova slika, dva reda odozgo, tri reda odozdo, ni po čemu se nije razlikovala od ostalih lica. Dugo sam ga, dodirujući prstima, premjeravao, ponovno ga stvarao i pritom osjećao kako mi, od tek ofarbanog tiska, boja prodire kroz prste. Onda sam, prelazeći rukom preko svoga lica, utiskivao u njega nove izraze, čije prelaze nije krnjila smrtna razlika mene i njega.

Ali, kada sam ponovo pokušao da ga dodirnem, pokret se naglo rastočio u šuštanje i nabiranje novina, koje je, poput dječijeg smijeha, pokušavalo da razbije očev doživljaj praznine, kada bi se zagledavao negdje, napuštajući mamu, mene, pisaću mašinu, bijeli papir i pretvarao u plastičnog pajaca što mi se sa zida kesi.

REPORTAŽA

Na pola puta između Crnog mora i Istambula, pored livade na kojoj su pasle ovce, rođak je zaustavio kola. Gledao sam ga kroz retrovizor kako se približava dječaku koji je šutao loptu. Mahali su rukama, dogovarali se. Onda je dječak prekinuo igru, otrčao do stada, zgrabio jedno jagnje, odnio do jednog drveta i hitro zaklao.

Izašao sam iz kola i slušao krv kako žubori i pjenuša. Oguljeno jagnje rođak je zamotao u novine i stavio u gepek. Dok sam ulazio kroz vrata automobila, morao sam se saviti kako ne bih udario glavom od krov. Vozaču je trebalo dugo vremena da upali motor zato što mu je papuča spadala sa znojnog stopala. Noge sam prevratio i namještao kako bih olabavio stegnute farmerke. Majica, naborana od mrežastog sjedišta, uvlačila mi se u tijelo. Miris oderanog jagnjeta, uslijed velike vrućine, snažno je prodirao kroz nozdrve. Ponovo sam pogledao na retrovizor: promicala je samo neprekinuta traka puta.

UVEĆANJE

U filmu »Blou ap«, uvećanjem sjene, mrlje na fotografiji, sama slika sebe dovršava, u smrti. Priča gasne u foto-grafskom lomu travnatih parkova, titraja lišća, usporenih udara teniske loptice u praznom igralištu, ljubavne igre bez lica.

Granata je pala blizu mene. Ubila je troje ljudi. Kada sam prolazio pored lokve krvi, pazeći da ne uflekam cipele, vidio sam u crvenome odrazu svoj lik

nedovršen

zbog rastapanja snijega u toploj barici.

NA DAIDŽINOJ DŽENAZI

Pored tek spuštenog mejta, vidio sam mnoštvo mrava što kruže po naherenim zelenim listovima. Njihovo tačkasto pomicanje, stvarajući ritam unutrašnje samoće, rastvaralo me u bjelinu

čaršafa iz kojeg je tijelo izviralo poput sijenke;
oka po kojem zjenica u treptaju klizi;
nabora kože između prstiju;
udara jezika o zube.

Gamižući, mravi su skupljali beskraj u nečujne glasove koji su rastakali udare hodžinog tespiha u sklopljene nizove glava živih.

RASTANAK

Kada je otišla u Francusku, ležao sam na krevetu.
Tramvaj je lupao po šinama.
Ljudi bez žudnje u njemu su se tiskali,
znojili.
Dječaci su u dvorištu odmjeravali sa cikom svoj rast.
Navike su se rastvarale u hladnom zidu,
izboranoj koži staračkog tijela,
dahu što se ukršta sa samim sobom.
Olovni zrak je padao na dlake, linije između nogu,
razdvajao prste.
Kopnio me u zujanju muha što su se u vazduhu sudarale.

U MESARI

Šarenilo odjeće žene, što tek ulazi u mesaru, utapa se na staklenom izlogu u crvenilo buta. Raznobojni odsjaji prelaze preko moga lica. Ogledajući se u njima, povlačim rukom preko ruba podočnjaka, praveći polukrug u kojem pokušavam postaviti obim našeg susreta. Odjeća, od isparenja, mijesi se u nabore što ih povezujem sa pogledom na trbušne linije sala, u čijem rešetkastom pomjeranju se izvodi mnoštvo ugriza dosade, rastočenih tijela, mesa koje samo sebe u svojim naborima guta.

Potom:

zatvaram očne kapke i razmišljam: da li sâm odbljesak noža ili umrtvljenje živaca briše sve vanjske slike životinje pred hropac. A, onda, otvarajući ih, vidim jasno pocupkivanje s noge na nogu, prahistorijski ples dozivanja, spajanja,

i sve se tu usklađuje,

i sve se utapa

u udare krvi o beton,

kroz koje se oglašavaju odjeci Božijeg stvaranja.

TOPLJENJA

U koraku
dvije iste noge
dva ista pokreta,
nestaju u sudaru ogledala
kroz čije krhotine prodire škripa
što se odbija o
svijetleći izlog
iza kojeg službenica utegnuta u plavu uniformu
maše olovkom
hvatajući dah čežnje;
jutarnja lica slijepljena kao u poljupcu;
dlakave ruke prodavača dječijih igrački
po čijim dlanovima udara skakutava igračka;
ljubavne svađe
iz čijih se lomova čuje cika stakla
i stišava
se u titrajima životinje čiji smo lik slomili u
djetinjstvu.

ODVAJANJA

Stavljam sijenku na zid.

Hladna,
tupi oštricu makaza
vrh tepiha,
šupljine u parketu po kojima se prašina koluta.

Polahko se u nju svlačim
saplićući se o pokrete dječaka
koji guli tek zaklano jare.
Tup udar, cvrkut ptica, šum vjetra,
se usklađuju
bez drhtaja živaca.

Trzaji kože, što klize po glatkom mesu,
svjetlucavom
poput odsjaja na ženskom tijelu,
sudaraju se sa pokretom ruke
kada u snu dohvati čupavu jestućnicu
od koje nam dolaze svi strahovi.

Prikupljajući se u igri dječakovih usta
što zamuckuju pred jezikom smrti,
glatko tijelo i bačena koža,
sapletene ruke i nakrivljena usta,
ženski odsjaji i trzaji sjenke
sanjaju o odvajanju
na vrhu
zida.

ONANIJA

Razlomljeni pokreti
raspucali dodiri
stvaraju
imaginarnu oštricu
iz koje izlaziš
raskomadan.

Misli postaju brže
od okreta veš mašine
čiji stakleni otvor
dodiruje
pjena i išarana tkanina
što iskaču
u vrisak
iz kojeg kulja
mnoštvo
tjelesa.

VRENJA

Gledam kroz izlog razapeta ružičasta tijela lutki.
Dodirujem prstom staklo i prelazim preko njega.
U škripu preseljavam tijela što padaju, kolutaju se,
prelaze jedno u drugo.

Žena koja čisti prilazi izlogu, glača ga krpom.
Vodeni baloni sapunice sljepljuju joj plavu
kecelju sa vrhom ružičaste dojke.

U nagibu,
dojka joj se uliva
u krivulje otisaka prstiju.

Kroz balon sapunice,
prilijepljen uz staklo,
vidim rastapanje svoje ruke
u žutilu ženske burme,
kojom je zakačila
vrh bradavice.

KUKURIKANJE

U svitanje,
sa poluotvorene pipe
iz čijih sjena niče pijetlova glava,
zakačena duguljastom cijevi o zid,
padaju kapljice,
prelomljeni odrazi stvari.
Lebdeći vodeni baloni,
probodeni prvim zrakama sunca,
utapaju
bijeli čošak kredenca,
crnu tačku na nosu Paje Patka, zalijepljenog za
pločice, izdužena slova »Mallboro« na pepeljari,
u suze
koje svjetlucaњem dan u sobi šire.
Zalijećući se u prazninu lavaboа
raspršene odjekuju u ritmu otkucaja srca
kao zadnje slike u oku samoubice.

TALASI

Sjedim u sobi, igram se glasovima, sklapam ih u nova značenja. Osjećam kako su vlažni od pljuvačke i usta što ih izgovaraju. Vlažnost me rastavlja u mnoštvo komadića koji se skupljaju u sluzavoj ribi, pojedenoj za porodičnim ručkom.

Ronim njenim tijelom kroz čeljust okeana, stvarajući talase

koji:

pretvarajući oca u alge — iz kojih sam nastao — nošene majčinim skladom, popunjavaju šupljine kostura svijeta;

igraju se zrakama ispalog monokla Sigmunda Frojda po njegovom nepomičnom građanskom licu;

grče utrobu Silvije Plat, ljušteći u njoj lice snova, izraslo u fetus koji krikom raste;

razvlače ud Henrija Milera, što u samoći grize samog sebe, stvarajući ružu, sklopljenu tajnu vremena, u kojoj šikljaju komadi mesa poredani u spržene poljupce crvenih latica, okrenutih ka nebu;

žderu s leđa, u liku Hrista, Pjera Paola Pazolinija, skidajući sa njega plašt buržujske usamljenosti, logiku tržišta tijela, iluziju o lažnom spasu;

bacakaju Žana Ženea koji u njima traži dželata što će ga ujediniti sa samim sobom;

razlivaju Roberta Muzila u prasvoјstva algi, svjetlosti, talasa.

Ja — otvarajući riblja usta, vječni glas utopljenika — u svojoj sobi pomjeram zid, stolicu, izgovaram riječi, kako bih se u vlastitim ugrizima promijenio.

U MEHKOJ PLAHTI

Umjesto istaknutog mjesta
u drugoj povorci šarenih vijenaca,
crnih odijela skvrčenih kao u švrake,
naočala na kukastom nosu
iz kojih izvire posmrtni govor,
sporih koraka u blatu,
udara vlažne zemlje od kovčeg,
umotao sam se u toplo ćebe,
stavio glavu pod jastuk,
udahnuo na usta oprana kaladontom,
i skupio se u fetus što pluta
po hemijskim tvarima u staklenoj posudi.

UGRIZ

Skupljam ruke prema nogama u ugriz
koji kupi sve vanjske šumove
u prostor kojem nijedna ivica ne može nauditi.
Emocija je u njemu jača i brža od putanje što me vodi do
majčinog pupka gdje će se rastvoriti ono što stoji između
mene i svijeta.

JUTARNJA IZVIRANJA

Ptica, lepetom krila
raspršava bijele pahulje do pseće njuške.
Majka i dalje hrče
i od toga se rastvaraju likovi ptice u ustima psa.
Svjetlo sirene vatrogasnih kola proviruju kroz sobu
i od toga se otkucaji srca iz cvrkuta u lavež pretvaraju.
Snijeg pada po prozorima, zasljepljuje ih
i od toga moje lice gutaju zjevovi čoškova sobe.
Otac kaže O, zatežući uštirkanu košulju kariranom
kravatom,
i postaje crven poput lica obješenog, a kolonjska voda mu se
na licu
presijava kao pseća pljuvačka,
i od toga želim da sam veliki
i da držim papir i olovku
i da crtam crnim slovima ono što izgovorim
pa potom da prebrišem.

SLIKE DJETETA U AUŠVICU

Ovdje mi se vidik rastvara
na bijeloj dojci
umrle majke.
Jezikom sam Boga oblizao.

Gledam žičanu ogradu
čiji oštri šiljci skupljaju hladnoću po snijegu
i sanjam da se pretvaram u njene bodlje
u koje oficirovo stakleno oko ne zalazi.

Sanjam da se pretvaram u njene bodlje
kao nakostriješeni jež na pješčanoj plaži
u koga uviru plavi valovi
kao pogledi oca
pretvorenog u dim iz krematorijuma.

RAST DJETETA U AUŠVICU

Pred Božijim ogledalom
glođem vlastitu kost
stvarajući na njoj
novo meso, novo tijelo.

Udar zuba od zube
stvara mi sjenu koja, priliječljena u
staklu oficirske uniforme,
me budi, sisa, traži vezu
mene i mene, što mi se mojim likom ruga.

Ćoškovi ovdje ne postoje.
Samo tijelo razvezano stupa
komandujući pucnjem,
koji rastavlja
novo meso, novo tijelo
nastalo iz šuma SS čizme.

KONZERVA

Očeva ruka, preoblikovana u konzervu, zuri sa dna frižidera. U bezvremenom krugu, obmotanom crvenim limom, stvara nova pomjeranja koja stisnutu pesnicu, autoritativne čvrstine, umekšava u idilične sličice:

dima što se iz patuljaste kućice stapa sa snijegom na ivici brežuljaka i lebdi u oblacima;

izdužene gubice krave koja zajedno sa zlatnim zvonom nadvisuje vlastito tijelo;

spleta pijetlovih boja čiji proplamsaji šarenila oblijeću prizorom;

svinje na kojoj ružičasta boja ljudskog tijela rovare blagim, ozelenjelim preletima brijegova;

psa čiji se lavež zaustavlja, češljastim spajanjem livade i snijega, na nakostriješenom nebu.

Povijest jedne samoće, ruke na dnu frižidera, okružene zujanjem i bijelom hladnoćom, jedino ja mogu da dotaknem, sanjajući rastvaranje prstiju u čijim mehkim naborima i tankim linijama ću se nastaniti, dovijeka.

PUSTINJA

Zaspao sam pored upaljenog televizora.

Zujanje muha, zaglavljenih između crno-bijelih tačkica na ekranu, rastavljalo me. Fijuk oštrice na njihovim krilima padao je na moju glavu i usitnjavao je u snježnu svjetleću pustinju. Kovitlao sam se u njoj i pretapao led Sibira i pijesak Sahare u prazninu u kojoj

ljudi nisu pomicali vilicama,
gušili su se u vlastitom dahu,
mahali su rukama opisujući pokrete dželata,
nesvjesni činjenice da sve TV stanice samo traže
najbolji ugao da snime njihovu smrt.

ISPRED ZGRADE

Isred zgrade,
raskoračen leš
kao u skoku.
Iz tijela
krv curi
sudarajući se
sa sivom asvaltnom prašinom.

Male mrlje
na zlatnoj halci
pretvaraju se u
slapić.
Plava šibica pomjera se,
naginje
pred naletom crvenila.

Raspored golova,
košarkaških mreža,
žutih linija,
uvija se
pod njegovom sjenkom.

Prizor se pretvara u osjećanje kada u krevetu, sa tek obučenom pidžamom, pravimo paukove pokrete kroz bijelu posteljinu, iscrtavajući na njoj sve grimase dnevnih likova, a potom, zazirući, zarivamo ruke pod jastuk, ištancan crvenim cvjetićima, da dodirujući slike svijeta razabiremo. Disanje postoje jedina sjena vremena. I to sve dotle dok nam raspored nogu, ruku, nakrivljene glave — sličan detektivskom snimku koji, kroz geometrijski odnos, proporciju, govori logikom kukastog krsta, o nasilju tijela — ne iscuri u oštrinama sna.

AVION

Iznad mene proljeće avion sa oznakom UN. Moj lik,
nošen zvukom, stapa se sa motorom.

Poluge mi uvrću anđeoska krila,
šarafi ušivaju tijelo,

ulje izljuje krv što se izdiže nad nebeskim predjelom.

Kroz striktni red funkcija, precizan rad motora i obrtaj
šarafa, ulijećem u Božiju sliku iz koje sam stvoren, pa
zaboravljen. Prepoznajem je u gradu što poda mnom ne-
staje u karminu ženskih usana skrivenih u skloništu, koje,
pomicane tihom molitvom sjenke sa vrha jezika, pokreću
talase crvenih krila anđela.

ULIČNA SVJETILJKA

Ponekad poželim
da sam ulična svjetiljka
da odozgo plašim ljude
oduzimajući im
svjetlošću
skriveno izraze lica.

PRELAZI

Uzmi ptičiji cvrkut
odnesi ga do ženskog tijela
neka bude tanji i savršeniji
od pregiba na otvoru kljuna.

IGRA PORCELANSKE PROTEZE

U snu sam se nalazio između dva paralelno postavljena ogledala.

Moje tijelo, pružajući se pravolinijski u mnoštvu jednoličnih figura, odražavalo se u jednom i odbijalo u drugom. Ono je rasklapalo moju glavu od straga i lice s prijeda. Volio sam da se u njih nastanim. Svaki odraz je udvostručavao središte lika i činio odvojenost iz koje sam razvijao sebe do beskonačnosti i ujedno se razdvajao i vaskrsavao.

Likovi, što su bili zatvoreni u sami sebe, kao pojedinačne smrti, vodili su me do središta ogledala gdje se lik gubio u mrlje, iz kojih su se razlistavali odrazi u niz porađanih SS-vojnika, spremnih da na naređenje izvrše moje smaknuće. Jedan od njih mi je prišao i rekao: »Pošto volite da, ogledajući se, sami sebe sažaljevate, tek sa vašim pogubljenjem vidjet ćete u vlastitom odrazu moć natčovjeka«.

Godine 1945. jedan saveznički oficir ugleda u Aušvicu preživjelog logoraša, jevrejskog činovnika, kako se ogleda u protezi H. L. Borgesa. Ulazeći u gasnu komoru zamišljao je da je argentinski pisac koji u odrazu paralelnih ogledala vidi rasredištenost vlastite smrti.

U PARKU ISPRED SVJETLOSTI

U parku ispred »Svjetlosti«, tokom rata su polomljene biste bosanskohercegovačkih pisaca. Glave pale sa postolja fascinirale su me, prije svega, zato što su podsjećale na uvijekovječeni trenutak odrubljivanja. Tim činom dobijale su novu snagu, kakvu nisu imale onda kada sam kao učenik osnovne škole, zajedno sa učiteljicom i ostalim đacima, dolazio da stavim karanfil ispod biste heroja Veselina Masleše, po kojem je moja škola dobila ime. Pa ni u onom svečanom trenutku kada je čovjek u crnom sakou skinuo crveni plašt i otkrio glavu koja je imala takvu ozbiljnu grimasu kakva učiteljici nikada nije uspijevala, i kada su se ukazale oštre crte lica toliko urezane u skulpturu da sam mislio da je vrhunac rada, truda i vjere postignut u čovjeku čija je glava stajala naspram mene. Komešanje djece, mojih vršnjaka, zbunjivalo me; bilo je neprimjereno izrazu lika na bisti. Sve stvari su bile toliko tvrde i opipljive u kamenu — tek kasnije sam saznao da su biste bile u bronzi — da sam povjerovao u priču da ljudska lica ne truhnu u zemlji, nego ih kamen drži i čuva u vječnosti. Bista je odista zračila trudom, radom i vjerom u bolje sutra, kako se neko od starijih izrazio.

Ponesen tim prizorom, igrajući se dugmetom na opranoj košulji, uvlačio sam se u sebe. Pokušavao sam u sebi pronaći tu čvrstinu lika, koja bi me preobrazila u kamen. Činilo mi se da ljudsko tijelo počinje od trupa. A meni su se noge odsjekle; nisam ih mogao uspraviti zato što su mi se zaglavile u crvenim štramplama koje su mi roditelji, zbog velike hladnoće, nasilu obukli. Imao sam osjećaj da se savijam na tankim ženskim nogicama, gubim stabilnost, postajem sve iskrivljeniji. Pritom sam morao paziti pri uspravljanju da druga djeca ne primijete štrampalu što mi viri iz nogavice. Tako su mi svu pažnju da se uspravim i

pretvorim u čvrstinu trupa biste, odvuikle čarape i nogavice. Još više, štrample su me bockale po cijelom tijelu, smekšavale me, obmotavale se oko mene kao plahta oko biste, čijim je skidanjem otkriven heroj. Velikoj bisti sigurno nije bilo hladno kao meni; ona hladnoću nije osjećala, bila je neosjetljiva na nju, jednako kao i na kišu i sunce. Ipak, nalazeći se izvan svake graje, uzvika, pokušavao sam u sebi da ponesem svu ozbiljnost trenutka. Moć ukočene biste vukla je moje truplo prema sebi, čvršće i strašnije nego roditeljski zagrljaj.

Kada se završila svečanost, praznina koja je ostala iza gomile ljudi, bačeni papiri što su se valjali po ulicama, kesice grisinja pored trotoara, davali su još veću snagu izloženoj bronzanoj figuri. Učiteljičin glas, dok nas je redala u vrstu, najednom je postao kreštav, a djeca, koja su mahala rukama, izgledala su kao igračke što bezveze zuje.

Išao sam laganim korakom kući, pošto tog dana nije bilo nastave, i zaustavio se pored Miljacke. Gledao sam odraze ljudi na vodi, koji su prelazili Drvenija most. Njihovi koraci su se koprcali na glatkoj površini kao vodozemci. Žena u crnoj suknji, pazeći da ostrim i naglim pokretom ne pokvari namješteni oblik odjeće, rastvarala se u mirisima što dolaze ispod nje kao pokreti škrga. Čovjek u kariranim pantalonama se gubio u ritmu plavo-crvenih kvadrata. Monotono proticanje vode odvlačilo me na veliki balon u čijem letu su slike i ljudi nestajali, prizor kojeg ću kasnije gledati u filmu »Andrej Rubljov« Andreja Tarkovskog. Zanos je trajao toliko dugo dok nisam primijetio da se smrkava i da će se roditelji brinuti ukoliko odmah ne pođem kući.

Kasnije, zimi, dok sam se igrao u parku, bista junaka po kojem je moja škola dobila ime, skrivena pod snijegom, bila je, u svom šuštanju, jedini sudija koji je procjenjivao moje udarce lopte, nagli smijeh, smrzotine na prstima. Još kasnije, začudio sam se, kada sam čitao priču o strahu jednog od pisaca čija je bista bila, također, postavljena u parku. Nisam mogao vjerovati da čovjek-bronzana bista može osjećati nešto tako kao što je to strah.

U atmosferi ratne pustoši, kada vjetar pomjera polomljene grane i pale glave uz laganu škripu, otvarala mi se nova realnost kakvu nije poznavao park dok su se po njemu djeca igrala, puštajući balone i zmajeve da lete, ganjala golubove, remeteći popodneveni mir. Glave su se sada nalazile u istinitijem položaju, nego što su to bile u mom djetinjstvu. Svaka od njih je otkrivala svoju autentičnu životnu poziciju: odvojenost. Sada su i one postale dio iste one pustoši, kakvu ostavlja za sobom masa kada napušta svečani miting, prepune bačenih, polomljenih i nepotrebnih stvari, pustoši koju je sama historija izbacila. Zapravo, u njihovoj odbačenosti i napuštenosti, historija je samu sebe otkrivala, svoj vlastiti svršetak.

U prostoru parka se uspostavljao novi red. Prizemljene, i od postolja odvojene, glave su otvarale perspektivu porušenih zgrada, a razbacane između drveća, činile su zajedno sa njim, novu prirodnu ambijentalnost. Ono što je bilo uspravno, oštro, i što je svojom vjerom i hrabrošću prkosilo vremenu, tek je u rušenju pronašlo svoj prirodni lik. Kraj historije i nastavak prirode, koja se u smrti vraća samoj sebi, stvarajući takav red kakav nije nastajao pri zalasku sunca, već izokrenut, sa drugojačijim oblicima. Odlika jednog vremena — teoretičari su ga prozvali socrealističkim — kada sam u plavoj kecelji, ispod kape, krišom posmatrao bijele čarape djevojčica, odlazio sa učiteljicom i drugom djecom na mitinge, organizovane u povodu značajnih godišnjica ili rođendana heroja, dobila je novu snagu u ovom parku, u kojem se glave pokreću kao stolice za ljuljanje u kaubojskim filmovima, singalizirajući opasnost, podmuklost što se prekriva iza svakog prozora, kuće, ulice, udara granate. Njena jačina i oštrina su sada puno veće od svih prijašnjih. Prasak prolazi cijeli prostor i sve stvari; on nije zadržan u sebi, u svojoj unutrašnjoj čvrstini i postojanosti, u izrazu lica, koji svojom namrgođenošću diktira pravac i cilj stvari, nego sve preobražava u bljesak i sveprožimajući plamen.

Odsječene glave ne sadrže u sebi više historijsko osjećanje stvarnosti da krvave, na tjelesan način, iskazuju

bol; odvajajući se od tijela, njih i bol napušta. Ili, kako to stoji u pjesmi Ljubomira Simovića, jednog od inspiratora mitologije, što je anticipirala i jedan dio ovog pakla, da bi se kasnije iskupljivao antiratnim peticijama:

»na vešala nas osuđuju
sudije sa omčom oko vrata.
Glave nam bacaju u torbe,
natiču na kolac, polažu na panj,
i dok nam pod nebom koje eksplodira
zemlja pod nogama nestaje
brže nego maslo u tiganju
glava u torbi,

smeje se glavi na kocu,
glava sa koca

ruga se glavi na panju.«

Izlomljenost stihova zadnje strofe je poput smijeha koji je izgubio svoju čulnost u krvi, komadanju mesa, i pretvorio se u geometrijski čvrstu formu koja povezuje, u sudnjem danu, dželata i žrtvu, koljača i zaklanog, otkinutu glavu i glavu koja otkida, oblik historije i njen kraj.

KROŠNJA BAGREMOVOG DRVETA

Kada bih dolazio u Prijepolje, majka bi mi, u staroj kući, pred spavanje, često pričala priče iz prošlosti naše porodice, u kojima mi je ono stvarno uvijek izgledalo kao pričin, ili prikaza neke tajanstvene realnosti.

— Paša je bila — počinjala bi ona — druga šćer Musabegova. U naše vrijeme đevice su morale dobro da paze šta čine kako im se ne bi ukaljao obraz u čaršiji. Ispred opštine, odmah poslije oslobođenja Prijepolja, partizani su organizovali zabavu u čije kolo nije smjela da se uhvati nijedna naša đevica, kako ne bi pukla bruka po čaršiji. Kada se u kolo uhvatila šćer Musabegova, Paša, dedovog ti brata, njihova prva komšinica Hana, koja nije bila ni od kakvog soja — to bi majka posebno naglasila — jedva je dočekala da glasno kaže: Vidi Paše, ko kakva kurva! Poslije toga, Pašu su odmah udali, a Musabeg o toj sramoti nikada ni riječi nije izustio. Hana je nedugo poslije ovog događaja skrenula pameću. Namah su je odveli u bolnicu i tamo je zatvorili da je čuvaju džandari — u majkinoj priči bolnica i zatvor su se poistovjećivali — a ona ti se po cijeli Božiji dan igrala sa lutkama, umišljajući da je dijete.

— Kada se Paša porađala — nastavljala bi nakon kraće stanke majka — otišla sam na porod, kako bih pomogla ženama. Čim sam uljegli u kuću, čula sam da čitava kuća miriše na ruže. A šta ovo ovako miriše? — upitala sam. Rekoše mi da je Pašin čovjek donio ruže. — Ma joke — obrati se majka meni — đe može tako nekoliko ruža da miriše, u kući je bio Dobri. Uđoh ti ja u sobu, kad se tamo Paša digla i čuči nad lovorom. — Šta to činiš jadna? — viknem ja. — Nije mi još izašla posteljica — odvrati tiho ona. Odmah da si legla, izaći će ona sama! Cijela soba je bila prostrta bijelim k'o snijeg čaršafima, a iz svakog od njih izlazio je isti onaj miris. Ja ti povalih Pašu na čaršaf pored

maksumčeta, da ga vidiš, lijepo k'o melek — opet se majka obrati meni — a ona trepnu dvaput, i ispusti dušu. Brate, lijepa bijaše i mrtva, da nisi mogao odvojiti oči od nje.

— A istu noć — nekako bi poletno majka naglašavala — Hana je preskočila bolničku ogradu, umakla džandari-ma, i otišla u bijeloj spavaćici na Limski most i bacila se u nadošlu rijeku. Kada žensko umre na porodu, onda je ona šehid, ide pravo Allahu dželeşanuhu, a ko sam na sebe digne ruku, taj nije Allahu dželeşanuhu u intatu. Pašu su ukopali pored dedovog mezara, a Hanu pored Lima, ni za mezar joj se ne zna.

Majka bi završila priču sa obaveznom poučnom poru-
kom, i odlazila, ostavljajući me samog. U tišini, koja je
nastupala njenim odlaskom, dolazile su do mene; iz svakog
šuma u kući, čudne poruke u kojima je bila isprepletena
sudbina Paše i Hane. A sva ta igra sudbine dolazila je samo
iz jedne rečenice: »Vidi Paše, k'o kakva kurva«. Ja sam, isto
tako, pokušavao da nađem samo jednu rečenicu u kojoj bih
sabrao sve šumove u staroj begovskoj kući, kroz koju su
hodali likovi prošlosti, umrlih, što su uznemireni, šapatom
majkinih dimija, iskršavali iz susjedne sobe u kojoj je ona
klanjala jaciju. Nisam je mogao naći niti izustiti, jer se ona,
istovremeno, sklapala i rasklapala od izduženih arapskih
slova, što su izlazili iz majkinih usta, kada je, na serdžadi,
molitvom tražila vezu sa mrtvima i sudbinom.

Znao sam da majka molitvom uspostavlja sklad sa
svijetom umrlih, pa zašto je onda u svojoj priči naglašavala
da samo jedna rečenica može da ih razljuti, izazove i, tako
nakostriješene, uputi na mene. Zar samo jedna rečenica da
napravi toliki poremećaj i da, ujedno, rastavi i stopi Pašu i
Hanu u jedno i pretvori ih u tanke niti šare na dimijama
što su paralele tišinu sobe.

Pašini i Hanini glasovi, koji su izvirali ispod kreveta, iz
svakog odsjaja prozora, iz rezbarije zvijezda što su rubile
staklo u mnoštvo klinastih slova, izvlačili su me iz postelje i
vješali mi noge i ruke za blještave krakove zvjezdanog neba,
iz kojeg su svjetlucali i iskršavali likovi i glasovi umrlih u
slijedu majkine molitve.

Potom je jedna zvijezda iskliznula i nestala. Prvo je bljesnula, pa potonula, i napravila poremećaj u kosmičkom redu. Njen pad mi je pomogao da se, od čupavih zvjezdanih glava mrtvih, sakrijem pod jastuk. U mrklom mraku jastučnice, ona se ponovo pojavila u prelazu od Pašine do Hanine sudbine, i, ujedno, izokrenula oblik majkine molitve, koja se nije obraćala padu, nestanku, već samo nepromjenjivom zvjezdanom nebu. Zvijezda je nestala kao što je Paša nestala u Hani. U njenom nestanku dešavao se čudan susret između priče, koja se i rađa iz poremećaja, pada, i molitve kao glasa reda i sklada; između zvjezdanog sklada što čuva tajnu mrtvih i bezdana u kojem se jedna zvijezda dovršava.

A možda su i priča i Pašina ljepota nastali iz Haninih mōra u bolnici. Bijeli čaršaf, nabrekle dojke poslije poroda, mrlje krvi na posteljini i jastučnici, zadnji treptaji očiju, nisu li samo slike koje su vrcale iz Hanine igre sa lutkama. Same lutke su stvorile Pašino dijete lijepo k'o melek. A koliko je tek sličnosti između hladne rijeke koja ulazi u Hanino tijelo, spavaćice što se oko njega obmotava u zelenoj vodi, a sve to prekriva noć, sa Pašinim bijelim čaršafom, na koga je položena, i ljepotom njenog lica. Paša je nestala u treptaju, a Hana se razlivala u talasima vode, dugo i dugo, da bi, na kraju, našla smiraj pored iste te vode, gdje je i ukopana bez ikog svog.

Vjerovatno je Hana čitav život promatrala Pašu iza ograde, mjerkala njenu ljepotu i osjećala poluzavist, poludivljenje prema njenom vitkom stasu, pokretima, licu što bi ponekad bljesnulo ispod mahrame. Kada su došli partizani i dokrajčili begovski moral i pravo na ličnu svojinu, Paša se prva oslobodila stega koje joj nisu dopuštale da javno pokaže svoju ljepotu. To je za Hanu značilo skrnavljenje, i rekla je ono što su svi prisutni pomislili. Znam da moja majka nikada nije dozvoljavala da se ljepota javno pokazuje; ona ostaje kao nešto skriveno, dar koji se čuva u dnu njezine tajne. Svome licu nije nikada dala da izaziva pogled drugoga, jer bi to bilo nepoštivanje onoga koji ga gleda. Njegovu ljepotu je čuvala u svojoj samoći, zatvorenoj

za sve poglede, jednako kao i svoje priče. Priču mi je ispričala kako bih donekle shvatio svu težinu prestupa ruganja i svega što skrnavi žensku narav, iako pouzdano znam da je i ona pomislila na zabavi isto što je izgovorila Hana. Majka se prerušavala u oba lika u priči. Udvostručavala se, bila je i Paša i Hana istovremeno. Sa dva lica je prolazila kroz sobu, boravila u svakom ćošku kuće, znajući svaki pokret i kretanju umrlih. I samu priču mi je završila kao da je u sebi nosila posljednji Pašin dah ispušten na njezinim rukama.

Paša i Hana su se u smrti ujedinile; obje su postale jedna drugoj bliske.

U to vrijeme, kao dječak, zamišljao sam da moji pravi roditelji i ne postoje, i da sam ja, u stvari, Pašin sin. Znao sam i tada da novi čovjek nastaje kada se ljudi stope jedno s drugim. A ja sam nastao od Pašinog i Haninog jedinstva, dodira. Hladna rijeka i male mrlje krvi na jastučnici su me, dok sam osluškivao noć, ujedinjavale u krevetu i pravile vezu sa mojim nastankom. Mene je stvorila jedna pogrešna rečenica koju je izgovorila Hana. Ja sam bio odraz Pašine i Hanine ljubavi, njihove tajanstvene veze.

Bagrem, koji je šumio pored moga prozora, povijanjem svojih grana govorio je o mome odvajanju. Odvajao me u svaki svoj list u kojem je bio po jedan titraj umrlih, nestalih, što su iz zraka mjesečine izlazili i udarali o prozor pored kojeg sam spavao. U njegovom šaputanju, čitav zvjezdani svod se spuštao tu, pored mene, kako bi mi prenosio tajnu u kojoj su se isplele dvije sudbine, u sudaru grana iz kojih su izlazili pokreti ruku utopljenika i mir koji u treptaju nastupa. Njegova povijanja, šumovi koji su nastajali pored mene, prerastali su u zagrljaje u koje su me bacale majkine priče. u svakom pokretu grane oglašavao se jedan njen prelaz. Vidio sam, u njegovom šumorenju, Musabegovo strogo lice kako zapovijeda Paši da se uda; pokret Pašinih usana pri porodu iz kojeg ću izaći ja; tragove Haninih stopala na ledenoj kaldrmi kuda je prošla da skoči u rijeku. Bio sam rastavljen između pokreta grana i arapskih slova što su svaku granu ubacivala u svoj oblik, čineći je još

življom i tajanstvenijom, i povezivala sa glasovima udvojenе majke koja traži granicu u svom licu između Paše i Hane. Rubovi listova pravili su novu igru odraza zvjezdanih krakova što su me obmotavali i pravili većim u Pašinom glasu i Haninom utopljeničkom jauku. Rečenicu koju sam tražio, vidio sam sada jasnije. Majkina usta pri molitvi i šum krošnje bagremovog drveta, povezivali su me sa nevidljivim sudbinama koje su šapatом lišća razgovarale sa mnom.

Jedna munja je naglo prekinula šumorenje lišća. U sudaru oblaka nestale su zvijezde, mjesecina. Bljesak je raspolovio nebo na dva dijela, nespojiva jedan sa drugim. Ono se lomilo kao grana što se lomi u zvuku lišća, presijecajući oba glasa, i istovremeno spajajući, u svom procjepu, krošnju i nebo, kao nastavak Pašinih i Haninih isprepletenih lica, koja su se u prasku groma ujedinjavala u zajednički krik na nebu, otvorenu ranu iz koje izlazim ja, u rođenju, a one umiru, spajajući se u naglom razdvajanju.

Udar groma, pokret krošnje, odsjaj zvijezda, sklapali su pokret majkine ruke koju bi spuštala na dimije, označavajući time kraj priče i puštajući da šutnja govori o tajanstvenosti svake sudbine, o njenoj vezi sa drugim životom i o povezanosti svega sa svim.

MOLITVA

OGLEDALO br. 1

Muha je čeprkala po bijelom čaršafu. Napravila bi dva kruga, pa ponovo sletjela. U svakoj izbočini se zadržavala, podvlačila se pod sjenku njegovih brijegova, nogicama se odlizivala i osluškivala šta se pod njim događa. Bila je jedina crna mrlja na bijelom čaršafu. Iza njenih tragova ostajale su nevidljive figure, čiji sam izgled pokušavao sebi da predstavim, kako bih ih doveo u vezu sa likom što ga čaršaf prekriva.

— Samo što sam ušla u sobu, on se stropoštao.

— Šta ćeš, takva mu sudbina.

Gledao sam u filmu da muha primjećuje pokrete u prirodi brže nego čovjek, te stoga ima duplo veću moć refleksa; duplo je brža od čovjeka i veoma ju je teško uloviti.

— Ma kako tako naglo, prosto ne vjerujem.

— Infarkt.

Gledano iz muhine perspektive, najlon od cigarete se u mojoj ruci lomio u bezbroj svjetlucanja, oštih linija što su se međusobno presijecale. Voda se u talasima pomjerala kao more. Crna kahva je prolazila kroz tačkice šećera, raspršavala ih, odvajala jednu od druge i topila u crnoj tekućini. Suze što su padale na šareni ćilim, polahko su se gubile u njenoj vunenoj tkanini. Usne su se ljepile o cigaretu što ju je isijecao bijeli dim.

— Nikako mi ne ide u glavu da nije živ.

— Jah.

Iz čaršafa je izvirivala noga, plava. Muha se zavlačila između prstiju, prelazila preko njih i bila spremna na nagli bijeg. Mislio sam da kad čovjek umre, iz njega zrače sva svojstva koja je tokom života u sebi nosio, ali ja na njemu nisam ništa od toga primjećivao, dok su mu vezivali glavu, ispravljali noge, ruke. Jedino je muha vidjela njegov lik, cjelovit, što je svojom ukočenošću zaustavljao vrijeme.

— Možda mu ona doktorica nije dobro opipala puls.

— Pa, opipaj ga ti.

Muha je sletjela na mene. Prelazila mi preko obrva, dodirivala nos. Zbunjivala me je sličnost između mojih trepavica i njezinih nogu.

— Da ja opet odem po nju?

— Ma, otidi ti-po apaurin.

Kroz trepavice sam sužavao svjetlost i lomio je u crnim linijama, kao što je muha lomila izgled mrtvacu. Sve slike, plavog nosa, ruku što su nizale tespih, skupljale su se u meni, u muhino zujanje, čije je posmrtno bilo OTKUCAVALO, OTKUCAVALO, OTKUCAVALO...

— Bogami, ja mu čujem puls.

OGLEDALO br. 2

U sobi moje majke, otkucavao je starinski sahat. Kada bih dolazio kod nje, sva atmosfera sobe bila je u ritmu njegovih otkucaja, njezinih kretnji po sobi, uzimanja staračkom rukom limuna sa kredenca, dodirivanja moje kose, što bi u meni stvaralo osjećaj samoće. Sve svoje godine, koje je provela, osluškivala bi u sahatu. On je, u svom ritmu, poništavao sve druge zvukove i bio jedina odrednica njenih slika, prostora, ljudskih pokreta. Sahat nije otkucavao da bi majku podsjetio na nešto, opomenuo na vrijeme, ili neku obavezu, ne, on je bio dio njenih pokreta, glasa, izraza lica kada bi se povlačila u svoju ćebad i mislila o smrti. .

Kada je majka umrla, njezina soba je postala svjetlija. Iz nje su odnesene sve nepotrebne stvari. Stari sahat su, zbog njegove ishabanosti, dali nekome.

Niko nije ni primjećivao da sam ja, u toj praznoj sobi sa novim namještajem, OTKUCAVAO, OTKUCAVAO, OTKUCAVAO...

OGLEDALO br. 3

Ne znam hoću li imati sitno. Prije sahat vremena smo otvorili kafanu, pa malo još pričekaj, da još koji gost dođe.

Gledao sam konobaricu kako odlazi do šanka, izvijajući se kako ne bi okrzнула rub stolnjaka. Uzeo sam jutarnje izdanje »Oslobođenja« i letimično iščitavao pojedine naslove. »U Ruandi ubijeno milion ljudi«. Preko ruba novina pratio sam konobaricu kako hitro ulijeće u baštu da prospe pepeo iz pepeljare. Dok je radila, kao da je osjećala gađenje prema ljudima iza kojih je čistila, prepoznavajući njihove tragove što su ih oni za sobom ostavljali. »Engleski princ nije priznao da je boravio sa jako sumnjivim osobama«.

Donijela mi je kahvu, uzeo sam dva-tri srka, savio plastičnu kašikicu, i, s vremena na vrijeme, zamišljao kako prolazim kroz svaki dio njenog tijela. »Madona je našla oca svome djetetu«. »Svako usluživanje ima svojih strasti«. Jedan mi je prijatelj pričao kako je čitav život bio sa jednom ženom zato što mu je ona ljubila ruke, trčala za njim k'o cuko, a kada ga je prevarila i otišla sa drugim, izlijepio je njene gole aktove po cijeloj sobi i čitav dan bi je pljuvao, i pri tome prvi put osjećao servilnost. »Benetonu je zabranjeno štampanje majica sa mrtvim vojnikom iz Jugoslavije«.

Stolnjak se zaljuljao i u tom trenutku bio je jedina pokretna stvar. Kada ga je, podižući čašu, pomjerila, napravila je gestu koja mi je bila nejasna, a u koju sam se istovremeno želio otisnuti, preobraziti. Moja želja se, međutim, pretvarala samo u pomicanje stolnjaka. Zbog nedovršenosti konobaričinog pokreta, kojeg nisam mogao pratiti, niti mu dati puni smisao, uhvatio sam, na moment, svoju ukočenu ruku u vazduhu kako ga opisuje i u njega se zavlači, dok sam u drugoj i dalje savijao plastičnu kašikicu kako bih odredio oblik njenog tijela. »Dvometražni piton je pronađen u WC-šolji«. Imitirao sam nezainteresovani izraz lica, kakav, uglavnom, imaju svi gosti koji čitaju novine. U svaki od pročitanih naslova uvodio sam njen lik isto kao što je moj prijatelj lijepio na zidovima slike svoje žene. Iako je možda pripadala tipu žene sa pritajenim željama o dobrom mužu, ili zgodnom vlasniku kafane, primijetio sam kod nje nešto što se, dok prilazi gostima, do kraja ne predaje, ne otvara. Nešto suzdržano, tajanstveno;

na ivicama njenih podočnjaka nijedan čin zadovoljavanja ne bi se otkrivao. Stolnjak se i dalje pomjerao, otvarao prazninu u kojoj nisam mogao osjetiti njen dodir, učiniti ga prisutnim u svom tijelu. To što sam nešto uočavao, ali nisam mogao otkriti šta, zbunjivalo me i raznosilo u prašini što je ostajala u vazduhu dok je istresala pepeljaru. Mnogobrojne njene čestice, koje su se polahko taložile, rastvarale su sve novinske događaje i spuštale se na rub moje usne, na iskrivljenu kašikicu. Veza između mog i njezinog daha nastajala je preko sićušnih mrvica prašine, koju su razvijavale sunčeve zrake, dodirujući moje i njezino tijelo. U njihovom kolutanju pitao sam se odakle nastaje ta gesta koja nam govori o prikrivenosti koju nosimo u sebi, a ne o onome što se u nama odista prikriva. Ne označuje li nam ona da nešto postoji unutar nas, što nema nikakve veze sa onim što je stvarno u nama? I zar nam nedovršenost tuđeg pokreta ne govori o našoj nedovršenosti? Sudar dva tijela, poput spajanja čestica prašine, ili kao pogled kojim je više mjerkala svoje tijelo u očima drugih nego što je stvarno željela da upozna drugog, ne otkriva tajnu što je nosimo u sebi. U ulozi uslužne djevojke, vješto se prikrivala kao životinja u svom krznu. Od kahve u ustima ostale su mi dvije kapljice. Konobarica je, u tom trenutku, jezikom prešla preko krajeva svojih usana, brišući prašinu. Pantomimu, koja iznosi na svjetlost ono što krzno prekriva, ne vjerujem da je iko drugi primijetio osim mene. Čudno, na koji nam način pokreti ostaju istovjetni. Onda je prišla mome stolu, uzela novac, otišla do šanka i počela ukucavati račun. Mašina za računanje napravila je novi ritam razlomljenih želja, zvonko govoreći o svakom njihovom damaru, lomu. Njena ruka, prsti što su se lijepili za tipke, postajali su drugačiji, otimala ih je mašina, pravila ih odvojenim, stapala ih sa mojim tijelom, činila napetost u čijem sam ritmu OTKUCAVAO, OTKUCAVAO, OTKUCAVAO... Kada sam se okrenuo, vidio sam, je u savršenoj reklamnoj pozi, gdje se svakom obraća, prilazi, a na licu joj je titrao osmijeh moje majke koja je poznavala svaki dio svakog mog

pokreta. »Muha bolje poznaje pokrete mrtvaca nego sam čovjek«. Bacio sam još jednom pogled na novine. U njima je stajala posljednja rečenica Albaharijevog romana »Cinik« — »Anđeli uvijek dolaze prekasno«.

OGLEDALO br. 4

SLIKE

U jutarnjim redovima za vodu, prvo sam primjećivao iščašenost, rastavljenih ljudskih vilica, pohlepnost što izbijala iz njihovog daha, nekontrolisanost pokreta ruku. Pritisnuti onim do, oko i iza sebe, gubili su se u zamršenim spletovima vlastitih tijela, sklapali i rastavljali, naglo, u trzaju, i stapali jedni sa drugim kao u pokliču mase što otkriva svoga neprijatelja. Toplinu zajedništva, kada je neprijatelj bačen u prašinu, dok oko njega igraju razularena gladna tjelesa, sada su nalazili u vlastitom komešanju. U času dok im se majice razvlače, a ruke i noge pomiču na signal zvuka vode što pada po asfaltnom pločniku, jedino ih gestikulacija okuplja, stišće, kao da su uhvaćeni nevidljivom ribarskom mrežom, u potrazi da se već jednom ugasi ta žeđ. Toplina zajedništva, bratstva, raspadala se u žeđi za vlastitim životom. Niko sebe ne osjeća suvišnim, nezasažuenim da dobije svoj red za vodu. Svako ga traži, pokušava ga pronaći, bacanjem drugog u stranu, guranjem, skupljanjem u fetus što od žeđi bubri, nadolazi. Strah od žeđi otvarao je samoću u iskrivljenim njihovim tjelesnim radnjama. Mada su u stisku postajali bliži, tješnji, svako od njih se osjećao prevarenim, izgubljenim za onog ko je pored njega. Toplina mase uvijek, rekao je neko, u sebi sadrži plač novorođenčeta, njegov krik; ona se prepoznaje u zvuku stakla, lomljavi izloga, reklamnih panoa. Sam plač novorođenčeta se u sebi guši, u traženju da se ovaj pored njega ukloni. Veliki zanosi se razobličavaju, postaju rascijepljeni, odvojeni od sebe. Nigdje, kao u ovom prizoru, nisam mogao osjetiti kako prepoznavanje sebe u drugom, u žrtvi, postaje jasnije. Svako je sebe imao u drugom, svačiji pokret je bio tuđi pokret, ne razlikovanje sebe od drugog dobilo je nedvosmislenu preciznost.

Prolazio sam ulicama. Volio sam da se gubim u njihovom lavirintu. Ruke prolaznika, što su se klatile, zaustavljale su me u jedan trenutak, u kojem su njihova klatna pravila novo vrijeme. Svaki prolaznik nosio je dio moje samoće. Kratki susreti sa njihovim rukama, šarenim odijelima, vodili su me tamo gdje nisam bio ja, već sam se produžavao u sudbinu nepoznatih ljudi, što su tek prošli pored mene. Bio sam u njihovom dahu, izrazu lica. Kada bi prošle ženske štikle, nosio me je zvuk njihovih kretnji, koje će one u mraku napraviti kada se udaljim, nestanem. Svaki pokret u vrevi ljudi, urezivao se u mene, komadao me. Pogledi su me lomili u mnoštvu komadića koji se nisu međusobno sklapali. Postajao sam kao povrijeđena životinja, što su je pogledima gulili, kidali, bacali u prašinu. Imao sam osjećaj da me ljudske oči posmatraju iza bezbroj iskri-
vljenih naočala u kojima se komadanje uvećavalo.

Kada neko posmatra fotografiju američke ulice, obično zamišlja da iz odijela prosječnog prolaznika iskače Supermen. Ja takvo nešto nisam zamišljao, nisam ni imao priliku da zamišljam, jer sam bio sasvim razbijen u tuđim pogledima i ujedno u njima sadržan. Nisam imao magijsku moć da poletim, i da u jednoj gesti objasnim sebe, i učinim se jasnim i postojanim. Let je za mene uvijek bio osvjetljavanje svake stvari, jer se tada ona odvaja od svog ležišta na zemlji, koje joj ne dozvoljava da bljesne, sama sebe otvori. Američka kultura ne boravi na zemlji, ali ona za sebe i ne traži nikakvo objašnjenje. Ja sam se nalazio u negativnoj strani leta, rastavljen, neujedinjen sa svakim svojim pokretom u sarajevskoj ulici koja je svakodnevno ispunjavana prizorima masakra, zločina.

No, potvrdu zločina nisam ni morao dobiti preko velikih događaja, bitki, stradanja; mogao sam ih prepoznati u običnoj kretnji, paljenju šibice prolaznika koji, od nerveze, čekajući na ljubavni sastanak, traži da u nitima dima smiri neugodu čekanja, u stisnutoj ruci starca koji na lancu čuva irskog setera, u grickanju ženske usnice. Ja sam bio u svim

tim detaljima, i u isti mah izvan njih; niko me nije mogao zaustaviti da ne budem u svakom tom pokretu i da istovremeno iskoračim iz njega, ali ne i da poletim, pa da budem cjelovit kao Supermen. U Supermenovom letu fascinirala me je precizna postavljenost svakog detalja na njemu, što i simbolizira Ameriku. Kada poleti, on nosi oznaku prosječnog činovnika koji naglo dobija snagu, ulazi u svaki kutak snova američke domaćice, svojim natprirodnim moćima može da riješi sve svjetske konflikte, dok sam ja trenutno, kao građanin Sarajeva, kroz svoje potencijalno raskomadano meso, prisutan u svakom kutu snova onih koji me gledaju na tv-ekranima; na meni završavaju svi svjetski projekti, a u letu granate imam nagovještaj sudbine prosječnog stanovnika BiH.

*

*Kako je dobro u grobu biti gdje te ne može
gnjev prirodi — ni kuršum — dohvatiti.*

Emili Dickinson

Prolazio sam pored groblja na Koševu. Snajperista je zapucao, srećom pored mene. Zvižduci metaka su mi bubnjali u ušima. Iza bijelih krstova koji su nekad bili stubovi za grobljansku ogradu, nizao se red pravilno poredanih grobova. Oni, skamenjeni i ravnodušni, kao da su bili naličje pucnja, njegova tišina. Sav teret nadgrobni ploča koja su skrivala mrtve, kao da se navalio na mene, dok sam trčao, sakrivajući se od hitca.

No, bilo je neke zaštite u njima, oni su moje organe skupljali, stiskali. Ritam bijelih krstova i nadgrobni ploča, gledani iz moje perspektive, u trku, pretvarao se u mrlje u kojima su progovarali likovi umrlih. Pucanj je bio dovoljan pa da ugledam sve ono što je ploča skrivala i da iz nje naglo izleti pogled umrlog, što je prolazio kroz mene poput samog pucnja. U tom trenutku, godio mi je taj teret ploče, htio sam da me cijelog ispuni, kako bi me sakrio od pokojnikovih pogleda, što su me uvećavali i komadali kao snajperski nišan. Metak je u vazduhu stvarao zvuk koji je svojim

fijukom ulazio u mene kao ni jedna ljudska ruka do tada. Otkucaji mojih organa, što su se odvajali pod pogledom umrlih, kao da su puzali po pločama, u njima se zaustavljali, skamenjivali. Bio sam u igri u kojoj sam imenovan metkom, a u kojoj se moj pokret hvatao kao pokret nišandžije. Pokušao sam da rascijepljenost mene i nišandžije, žrtve i lovca, stopim u nadgrobnu ploču u kojoj nije postojao pokret iz kojeg se puca i pokret na koji se puca; pokret onoga što pleše, radujući se plijenu, i pokret onoga što je bačen na zemlju, jer je ploča boravila u prostoru nebeskih kocki, apstraktnih ivica, rubova, njena tvrdoća bila je zov raspadanja u naponu da se okupi i stopi u kamenu.

Legao sam ispred jednog panja kako bih se sakrio i zamišljao na njemu drvo da me štiti, pokriva me. Stao sam da se zagledavam u linije panja. Svaka od njih je imala svoju povijest, neku svoju osobenost koja joj je davala neobičnost u spletu sa drugim linijama. Iako su nestale prosjecanjem drveta, one su na mjestu, gdje bi drvo trebalo da se nastavlja, bile u novom, čudnovatijem spletu njegovog stabla i grana. Gledao sam ih, njihove pokrete, presjeke, življe nego što bi vjetar pomjerao granje. One su prolazile kroz mene, davile me, ubacivale u svoju prepletenost.

Pogledao sam svoje prekrštene noge kroz koje su se linije nastavljale, prolazile mi kroz živo tijelo, obavijajući me poput korova na nadgrobnoj ploči, što pravi zelen vez kroz kojeg su mrtvi, na blag način, tiho se zavlačeći u svaki procijep i pukotinu, uspostavljali u grobnoj tišini, svoju vezu sa ovim svijetom.

Slijedom korova povlačio sam se, puzao, bio sam umanjjen mojom slutnjom da me samo jedan milimetar dijeli od smrti, rastezao sam noge, polahko iskoračavao i razaznavao u nišanskom dvogledu mitsku figuru Supermena koji oblijeće, prolazi grobljem, zavlači se pod ploču da dodirne dušu svakog od umrlih, kao zalutali anđeo.

SENADIN MUSABEGOVIĆ je rođen u Sarajevu 1970. godine. U svom rodnom gradu je završio osnovnu i srednju školu i upisao studij filozofije. Svo vrijeme ratnog užasa je proveo u opsjednutom gradu. Angažiran je kao novinar u BH PRESS-u.

Poeziju je objavljivao u Fantomu slobode, Slovu. Na konkursu lista LJILJAN dobio je nagradu za pjesmu NABRAJANJA. Eseje i umjetničku kritiku objavljivao je u Oslobođenju, Slovu. Poezija mu je prevođena na italijanski. UDARCI TIJELA je njegova prva zbirka poezije.

Senadin Musabegović
UDARCI TIJELA

Izdaje i štampa

Predsjednik Upravnog odbora
Petar SKERT

Generalni direktor
Rasim RAPA

Lektor
Senka HADŽIABDIĆ

Korektor
Bisera PORČA
Mirjana NURKIĆ

Tehničko uredništvo i graf. obrada
Adem ČATAK

Naslovna strana i ilustracije
Mirsad KONSTANTINOVIĆ
Dragan MARKOVIĆ

Knjiga je štampana donacijom SOROŠ FONDACIJE – FOND
OTVORENO DRUŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE